

Prof. Joseph E. Stiglitz

Ekonomide Nobel ödülü bulunan Joseph E. Stiglitz, Columbia Üniversitesi'nde Profesör ve Roosevelt Enstitüsü'nde Baş Ekonomisttir. En son çıkan kitabı: Küreselleşme Yine Büyük Hayal Kırıklığı: Trump Döneminde Küreselleşme Karşıtlığı

Covid-19 ekonomisi için öncelikler

Kısa dönemli öncelikler krizin başından beri net bir şekilde ortadaydı. En belirgin olanı sağlıkla ilgili acil durumun ele alınması, çünkü virüs kontrol altına alınana kadar ekonomik iyileşme söz konusu olamaz.

Her ne kadar üstünden yıllar geçmiş gibi gelse de dünya ekonomilerinin Covid-19 pandemisi nedeniyle kendilerini kapatmalarının üstünden çok da uzun zaman geçmedi. Krizin erken dönemlerinde çoğu kişi, geri dönüşün hızlı V şekilli bir iyileşme şeklinde olacağını ve ekonomilerin sadece basit bir molaya ihtiyaç duyduğunu öngörmüştü. İki ay sürecek bolca ilgi ve bolca paradan sonra kaldığı yerden devam edecekti.

Bu pek tabii çekici bir fikirdi. Ancak Temmuz ayına geldik ve V şekilli bir iyileşmenin sadece bir fanteziden ibaret olduğunu görüyoruz. Pandemi sonrası ekonomi, sadece pandemiyi yönetmeyi başaramamış ülkelerde (başta ABD) değil, kendilerini çok güzel aklamış olan ülkelerde de en iyi ihtimalle anemik durumda olabilir.

Üretim modelleri değişecek

Uluslararası Para Fonu (IMF), 2021 sonuna kadar küresel ekonominin ancak 2019 sonunda olduğundan biraz daha büyümüş olabileceğini, ABD ve Avrupa ekonomilerinin ise %4 kadar küçülmüş olacağını öngörüyor.

Mevcut ekonomik görüntü iki seviyede incelenebilir. Makroekonomi bize hanelerin ve şirketlerin zayıflayan bilançoları nedeniyle harcamaların düşeceğini, bir iflas serisi ile organizasyonel ve enformasyonel sermayenin yerle bir olacağını ve pandeminin belirsiz rotası ile ona karşı izlenen politikalar nedeniyle uygulanan güçlü önleyici davranışların görüleceğini söyler. Aynı zamanda ise mikroekonomi bize virüsün, yakın insan iletişimi içeren aktiviteler üzerinde bir vergi görevi gördüğünü söylüyor. Böylece tüketim ve üretim modellerinde büyük değişiklikler yaratmaya devam edecek ve bu da daha geniş bir yapısal dönüşüm getirecek.

Hem ekonomik teoriden hem de tarihten bildiğimiz kadarıyla pazarlar, tek başlarına böylesi bir dönüşümün altından kalkamazlar, özellikle de bu dönüşümün ne kadar ani geldiğini düşünenecek olursak. Havayolu çalışanlarını Zoom teknisyenlerine dönüştürmenin kolay bir yolu yok. Bunu yapabilecek olsaydık bile şu anda büyü-

Dar gelirli kişiler, daha çok kazananlara oranla gelirlerinin daha büyük bir kısmını temel ürünlere harcamak zorunda olduklarından dolayı otomasyondan kaynaklanan bir eşitsizlik artışı, ekonomide daraltıcı etkiye sahip olacak.

mekte olan sektörler, gölgede bıraktıkları sektörler göre daha az iş yükü ve daha fazla beceri gerektiriyor.

Ayrıca geniş yapısal dönüşümlerin, ekonomistlerin gelir ve ikame etkisi dedikleri kavramlar nedeniyle geleneksel bir Keynes problemi oluşturduğunu da biliyoruz. Her ne kadar insan etkileşimi gerektirmeyen sektörler büyüyor olsa ve bu durum göreceli çekiciliklerine yansıyor olsa da bu sektörlerdeki harcama artışı, daralan sektörlerde azalan gelirlerden kaynaklanan harcama düşüşlerinin gölgesinde kalacak.

Dahası, pandemi söz konusu olduğunda üçüncü bir etki daha var: Artan eşitsizlik. Makinelere virüs bulaşmadığı için işverenler için daha çekici hale geleceklerdir, özellikle de göreceli olarak daha çok niteliksiz işçilik gerektiren yüklenici sektörlerde. Ve dar gelirli kişiler, daha çok kazananlara oranla gelirlerinin daha büyük bir kısmını temel ürünlere harcamak zorunda olduklarından dolayı otomasyondan kaynaklanan bir eşitsizlik artışı, ekonomide daraltıcı etkiye sahip olacaktır.

Ekonomik iyileşme söz konusu olamaz

Bu problemlerin üstüne duruma pesimist bakmamıza neden olan iki ek sebep daha var. Birincisi, her ne kadar para politikası 2008-2009 Küresel Krizi döneminde olduğu gibi bazı şirketlerin geçici likidite sıkışıklılarıyla başa çıkmasına yardımcı olabilecek olsa da ödeme gücü problemlerini çözemez ya da faiz oranları hali hazırda sifıra yakinken ekonomiyi canlandıramaz.

Dahası, artan açıklara ve borç seviyelerine karşı ABD ve diğer bazı ülkelerde görülen "tutucu" itirazlar, gerekli mali teşviklerin önünde engel oluşturacaktır. Karışıklık olmaması adına; aynı kişiler 2017 yılında milyarlar ve büyük şirketler için vergi muafiyeti sağlanmasına, 2008 yılında Wall Street'in kurtarılmasına ve bu sene de devasa kurumsal kuruluşlara yardım etmeye dünden razıydı. Ancak işsizlik sigortası vermek, sağlık hizmetleri sağlamak ve en hassas konumdakilere ek destek sağlamak tamamen ayrı bir hikaye.

Kısa dönemli öncelikler, krizin başından beri net bir şekilde ortadaydı. En belirgin olanı, sağlıkla ilgili acil durumun ele alınması (yeterli kişisel koruyucu ekipman ve hastane kapasitesi sağlanması gibi); çünkü virüs kontrol altına alınana kadar ekonomik iyileşme söz konusu olamaz. Aynı zamanda en çok ihtiyacı olanları korumak, gereksiz iflasları önlemek adına likidite

sağlamak ve çalışanlarla şirketleri arasındaki bağı korumak için alınan politikalar ise zamanı geldiğinde hızlı bir başlangıç sağlamak için oldukça önemlidir.

Eski perakendecileri kurtarmamalıyız

Ama gündemdeki bu kesin gerekliliklere rağmen yapılması gereken zor seçimler de var. Krizden önce de çöküşte olan eski geleneksel perakendecileri kurtarmaya çalışmamalıyız; bu firmaları kurtarmaya çalışmak, sadece dinamizmi ve büyümeyi kısıtlayan "zombiler" yaratmaya neden olacaktır. Ani bir şoku kaldıramayacak kadar borçlanmış olan firmaları da kurtarmaya çalışmamalıyız. Amerikan Merkez Bankası'nın varlık alımı programı ile çürük tahvil pazarını destekleme kararı neredeyse tamamen bir hataydı. Aslında bu, ahlaki risklerin gerçekten göz önünde bulundurulması gereken bir örnek oldu: hükümetler, şirketleri kendi budalalıklarına karşı korumamalıdır.

Covid-19 bir süre daha bizimle kalacak gibi görüldüğü için harcamalarımızın, önceliklerimizle uyumlu olduğundan emin olmak için biraz daha zamanımız var. Pandemi geldiği zaman Amerikan toplumu hali hazırda ırk bazlı ve ekonomik adaletsizliklerle, düşen sağlık standartlarıyla ve fosil yakıtlara karşı mahvedici bir bağımlılıkla boğuşuyor durumdaydı. Şimdi ise hükümet harcamalarının devasa bir oranda açığa bırakılmasıyla birlikte halkın, destek alan şirketlerden sosyal ve irksal adalete, iyileştirilmiş sağlık hizmetlerine ve daha yeşil, daha bilgi bazlı bir ekonomiye yönelmeye katkıda bulunmalarını talep etme hakkı doğmuştur. Bu değerler sadece kamu parasını nasıl tahsis edeceğimize değil aynı zamanda bu paranın alıcılarına uyguladığımız koşullara da yansıtılmalıdır.

Yardımcı yazarlarım ve benim geçenlerde yaptığımız bir araştırmada altını çizdiğimiz üzere iyi yönlendirilmiş kamu harcamaları, özellikle de "yeşil dönüşüme" yapılan yatırımlar, tam da şu anda yerinde olur, yoğun iş yükü (tırmanan işsizlik problemini çözmeye yardımcı olacak şekilde) gerektirir ve vergi kesintilerinden çok daha etkili şekilde ekonomiye yardımcı olabilir. ABD dahil tüm ülkelerin olduklarını iddia ettikleri toplumsal yapıda olduklarını onaylayacak veya onları bu yapıya yaklaştıracak büyük çaplı ve sürdürülebilir iyileşme programları uygulayamamalarının arkasında ise ekonomik bir neden bulunmuyor.